

УДК 338.1

JEL Classification: M41

DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-16-09-03>

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ, ЯК ЕЛЕМЕНТУ УДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

OPTIMIZATION OF THE SYSTEM OF INTERNAL ECONOMIC CONTROL AS AN ELEMENT OF IMPROVING THE ACCOUNTING OF AN AGRICULTURAL ENTERPRISE

Одношевна О. О.

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0000-0002-2670-7659

Кіріненко К. В.

Здобувач вищої освіти,
кафедра обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0009-0009-1782-8692

Olga Odnosheva

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Accounting,
Taxation and Management of Financial and Economic Security,
Dnipro State Agrarian and Economic University,
Dnipro, Ukraine

Karina Kirinenko

Student, Department of Accounting,
Taxation and Management of Financial and Economic Security,
Dnipro State Agrarian and Economic University,
Dnipro, Ukraine

Основний зміст статті включає в себе базовий інформаційний масив, який розкриває суть організації системи внутрішньогосподарського контролю, і зокрема, в господарстві аграрного профілю. Слід підкреслити, що специфіка роботи сільськогосподарського підприємства, в першу чергу, пов'язана з елементами сезонності, як діяльності загалом, так і в розрізі найнятих працівників. Відмітимо, що даний факт має прямий вплив на процедурний момент здійснення контрольних заходів окремо взятого господарюючого суб'єкта. Вагомим елементом функціонування служби внутрішньогосподарського контролю є підвищення рівня ефективності управління господарюючого суб'єкту, за рахунок виявлення неефективних процесів та станів, через оптимізацію роботи ряду підрозділів, які займаються аналітичною роботою. Представлені у роботі результати слугують чинниками поліпшення підготовки фінансової звітності, через забезпечення її чіткості, точності та надійності, а також мінімізації рівня фінансових ризиків. Також слід підкреслити, що система внутрішньогосподарського контролю дозволяє оптимізувати процес використання ресурсного потенціалу, а також контроль за ним, що дозволить зменшити обсяги витрат, а також запобіганню позапланових та надмірних витрат. Внутрішньогосподарський контроль, в тому числі, і аграрного підприємства дозволяє підвищити рівень внутрішньої дисципліни, через стимулювання робітників до більш високих результатів у роботі за рахунок бонусного чи антибонусного преміювання. Окрім зазначених особливостей система внутрішньогосподарського контролю дозволяє досягти максимального рівня відповідності роботи аграрного підприємства через додержання вимог норм чинного законодавства. Відмітимо, що представлені у роботі рекомендації для господарств аграрного профілю дозволять підвищити рівень розвитку окремо взятого підприємства, через підвищення рівня його конкурентоспроможності, покращення рівня якості прийнятих управлінських рішень, через більш гнучку

адаптацію до зміни на зовнішньому ринку. Внутрішньогосподарський контроль стимулює розробку механізмів, які стримують ризики махінацій, що згодом впливатиме на підвищення рівня довіри від партнерів, адже висока якість управлінського аспекту зміцнює репутацію господарюючого суб'єкта загалом.

Ключові слова: внутрішньогосподарський контроль; аграрне підприємство; система контролю; алгоритм; оптимізація.

The main content of the article includes a basic information array that reveals the essence of the organization of the internal control system, and in particular, in an agricultural enterprise. It should be emphasized that the specifics of an agricultural enterprise are primarily related to the elements of seasonality, both in terms of activities in general and in terms of employees. It is worth noting that this fact has a direct impact on the procedural moment of control measures taken by a particular business entity. An important element of the functioning of the internal control service is to increase the level of management efficiency of the business entity by identifying inefficient processes and conditions, through optimizing the work of a number of units engaged in analytical work. The results presented in this paper serve as factors for improving the preparation of financial statements by ensuring their clarity, accuracy and reliability, as well as minimizing the level of financial risks. It should also be emphasized that the system of internal control allows to optimize the process of using the resource potential, as well as control over it, which will reduce the amount of expenses, as well as prevent unplanned and excessive expenses. Internal economic control, including that of an agricultural enterprise, allows to increase the level of internal discipline by stimulating employees to achieve higher results in their work through bonus or anti-bonus bonuses. In addition to these features, the system of internal economic control allows to achieve the maximum level of compliance of the agricultural enterprise through compliance with the requirements of the current legislation. It should be noted that the recommendations for agricultural enterprises presented in this paper will increase the level of development of an individual enterprise by increasing its competitiveness, improving the quality of management decisions, and adapting more flexibly to changes in the external market. Internal control stimulates the development of mechanisms that curb the risks of fraud, which will subsequently increase the level of trust from partners, as the high quality of the management aspect strengthens the reputation of the business entity as a whole.

Key words: internal economic control; agricultural enterprise; control system; algorithm; optimization.

ВСТУП

Особливості здійснення фінансово-виробничої діяльності господарюючого суб'єкта в сучасних реаліях неможливе без налагодженої системи контролю. Слід підкреслити, що підприємство сільськогосподарського профілю не є виключенням, оскільки так само потребує налагодженої системи контролю, зокрема, внутрішньогосподарського. Суть системи внутрішньогосподарського контролю аграрного підприємства полягає в забезпеченні ефективного управління ресурсами, мінімізації ризиків, підвищенні продуктивності та досягненні стратегічних цілей підприємства.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Питанням системи організації внутрішньогосподарського контролю займається велика кількість вчених, провідних науковців, а також бізнесменів-практиків. Слід підкреслити, що інформацію щодо системності внутрішньогосподарського контролю в окремо взятому господарюючому суб'єкті приділяють свою увагу Бардаш С. [1], Боднар О. [2], Загородній А., Партин Г. [4], Воронко Р. М., Редченко К. І., Бурдик О. Ю. [3], Козаченко А. Ю. [5], Маргасова, В., Вдовенко, Н. [6], Міщенко Т. М., Краєвський В. М. [7], Польова О. [8], Черкашина, Т. В.; Іваннікова, О. В. [9], Ярова А. Л., Бойко Д. О. [10], та багатьох інших. Слід виділити, що автори у своїх працях багато уваги приділяють саме веденню господарської діяльності в умовах здійснення контрольних процедур за усіма виробничо-реалізаційними процесами, які можуть відбуватись в господарстві. Багато інформації щодо контрольної системи розкривається

шляхом побудованих алгоритмів, які допомагають покроково розуміти, які саме контрольні методи слід застосовувати в тій чи іншій ситуації.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Головною метою написання наукової статті є всебічне дослідження способів, методів та процедур здійснення контрольних операцій в розрізі діяльності саме підприємств аграрного профілю, а також побудова напрямів для оптимізації системи внутрішньогосподарського контролю у господарств, які спеціалізуються на вирощуванні сільськогосподарської продукції. Для досягнення поставленої мети необхідно дотримуватись та виконати такі завдання, як огляд системи внутрішньогосподарського контролю в теоретичному ключі, оцінка потреб у контрольних процедурах саме господарств аграрного профілю, а також розробити базис для оптимізації системи внутрішньогосподарського контролю.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При написанні наукової статті за обраною темою доцільно, в першу чергу, скористатись загальнонауковими методами, такими як аналітична діагностика, спостереження та порівняння. Також доцільно залучити специфічну методику, яка включає прийоми моделювання, розрахунків, а також документальне дослідження та оцінка результатів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Особливості здійснення фінансово-господарської діяльності саме аграрним підприємством, особливо в умовах воєнного стану, включають необхідність запровадження контрольних проце-

дур, що дозволяють більш якісніше вести свою діяльність. Слід підкреслити, що для оптимізації системи внутрішньогосподарського контролю загалом включає огляд теоретичного масиву інформації, який має місце в наукових матеріалах вітчизняних науковців.

Так наприклад, Боднар О. розкриває суть внутрішньогосподарського контролю наступним чином: «Внутрішньогосподарський контроль – це система заходів, спрямованих на забезпечення ефективного управління ресурсами підприємства, дотримання встановлених норм і процедур, а також досягнення стратегічних і операційних цілей організації» [2].

В той же час Козаченко А. Ю. наголошує: «Контроль є важливим елементом управлінської

діяльності, що дозволяє керівництву приймати обґрунтовані рішення, уникати ризиків і забезпечувати стабільність функціонування підприємства» [5, с.17].

Слід зазначити, що внутрішньогосподарський контроль являє собою багатогранне поняття та розкривається рядом аспектів, щодо його суті. У своїй праці Бардаш С. поєднує облікові поняття із поняттями контролю: «Контроль за раціональним використанням фінансових, матеріальних, людських і інформаційних ресурсів підприємства» [1, с. 65].

Як видно думки авторів, щодо функціонування системи контролю доволі різні та розгалужені, тому вважаємо за потрібне узагальнити суть цільового забезпечення контролю в одній схемі (рис. 1).

Рис. 1. Узагальнений інформаційний масив цільового забезпечення системи функціонування внутрішньогосподарського контролю

Джерело: складено авторами

В той же час, Загородній А., Партин Г. висвітлюють внутрішньогосподарський контроль, який включає: «Забезпечення відповідності та перевірка дотримання законодавчих норм, внутрішніх політик, стандартів якості та інших регламентів» [4, с. 301-315].

В своїй роботі Польова О. визначає: «Водночас великий інформаційний потенціал і знання про всі тонкощі діяльності підприємства вигідно виділяє керівників підрозділів, дозволяючи їм орієнтуватися в діяльності підприємства з більшою точністю» [8, с. 813].

Воронко Р. М., Редченко К. І., Бурдик О. Ю. у своїй науковій статті оцінюють ефективність системи внутрішньогосподарського контролю таким чином: «Оцінка ефективності включає аналіз результативності операцій, процесів, інвестицій та інших видів діяльності для підвищення їх продуктивності» [3].

Акцент, щодо виокремлення процесу зменшення впливу ризиків на функціонування робо-

ти сільськогосподарського підприємства у собі також несе система контролю. Так, Маргасова, В., Вдовенко, Н. відмічають: «Попередження ризиків можливе через ідентифікація та мінімізація можливих загроз і відхилень, які можуть негативно вплинути на діяльність підприємства» [6, с. 71-72]. В той же час, слід констатувати, що робота будь-якого сучасного підприємства не можлива без використання елементів цифровізації в контролі, тому вважаємо за доцільне представити згрупований масив переваг функціонування системи контролю за таких умов (рис. 2).

Підтримка системи внутрішньогосподарського контролю саме за допомогою електронних платформ дозволяють в сукупності приймати більш якісніші управлінські рішення. У своїй роботі Ярова А. Л., Бойко Д. О. викладають наступне: «Підтримка управлінських рішень включає забезпечення керівництва актуальною та достовірною інформацією для прийняття оптимальних управлінських рішень» [10, с. 57].

Рис. 2. Переваги функціонування системи внутрішньогосподарського контролю через використання електронних продуктів

Джерело: складено авторами

Черкашина Т. В., Іваннікова О. В. розкривають внутрішньогосподарський контроль саме як похідну бухгалтерського обліку та говорять наступне: «У сучасних умовах внутрішньогосподарський контроль відіграє ключову роль у забезпеченні стійкого розвитку підприємства, сприяє підвищенню його конкурентоспроможності та адаптивності до змін у зовнішньому середовищі» [9, с. 157-158].

В той же час, Міщенко Т. М., Краєвський В. М. розкривають ведення бухгалтерського обліку через запровадження обов'язкового процесу контролю за виконанням діяльності: «Відстеження виконання планів, завдань і цільових показників, а також виявлення причин відхилень» [7, с. 89].

Враховуючи думки вище згаданих авторів, узагальнимо, що процес запровадження та

функціонування системи внутрішньогосподарського контролю доволі широке питання. Значимо, що ведення бухгалтерського обліку аграрного підприємства має свої особливості, а отже і формування внутрішньогосподарського контролю також включає свої нюанси. По-перше доцільно визначити структуру господарючого суб'єкта, щоб більш якісніше сформувати, який саме вигляд має мати служба внутрішнього аудиту. По-друге, це внесення змін до облікової політики підприємства, а також розробка необхідного масиву документального забезпечення, який буде забезпечувати функціонування внутрішнього аудиту в господарстві. Більш згрупований та детальний концепт організації системи внутрішньогосподарського представлена на рисунку 3.

Рис. 3. Сформований базис організації системи внутрішньогосподарського контролю господарств аграрного профілю

Джерело: складено авторами

Оцінюючи представлений вище базис організації системи внутрішньогосподарського контролю в господарство саме аграрного профілю, слід підкреслити, що цей процес включає елементи аналізу. Слід зазначити, що поєднання внутрішньогосподарського та елементів аналізу має у собі ряд позитивних аспектів, таких як підвищення рівня якості у керівництві підприємством, зниження ризику прийняття неефективних рішень. Також таке поєднання дає можливість швидко реагувати

на внутрішні та зовнішні зміни, які прямим чином впливають на діяльність господарюючого суб'єкта і як результат ґрунтовний аналіз у внутрішньогосподарському контролі дозволяє сформувати стратегічний орієнтир господарської діяльності.

В даному ключі, вважаємо за доцільне сформувати концепт оптимізації системи внутрішньогосподарського контролю через впровадження елементів аналізу для використання підприємством аграрного профілю (рис.4).

Рис. 4. Сформований концепт оптимізації системи внутрішньогосподарського контролю через впровадження елементів аналізу

Джерело: складено авторами

Слід підкреслити, що наведений концепт обов'язковим чином включає факт дотримання чинного законодавства при веденні господарської діяльності. Адже управлінські рішення мають ґрунтуватись на нормативно-правовому забезпеченні певного виду діяльності.

ДИСКУСІЯ

Викладений у статті матеріал включає розкриття інформації, як в теоретичному ключі функціонування системи внутрішньогосподарського контролю, так і в розрізі практичних рекомендацій, з приводу того, який чином та за якими етапами слід формувати систему контролю, а зокрема відділ внутрішнього аудиту, у виробничо-господарську діяльність аграрного підприємства. Слід підкреслити, що це питання доволі широке, тому потребує подальшого дискусійного

обговорення та пошуку все нових напрямів для оптимізації.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки за представленим матеріалом, констатуємо, що успішне та якісне ведення бухгалтерського обліку господарством саме аграрного профілю не можливе без якісної системи внутрішньогосподарського контролю. Оскільки, саме оперативний контроль дає можливість виявити можливі недоліки, від коректувати основний фокус діяльності, спланувати обсяги закупки посівного матеріалу, засобів захисту чи кормів, щоб у наступному звітному періоді отримати більші врожаї чи прирости живої маси. Також значимо, що якісний контроль дозволяє сформувати стратегічний орієнтир на максимізацію прибутків та страхування від можливих ризиків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Bardash, S. (2023). Stan ta perspektyvy rozvytku oblikovo-kontrolnoi nauky [State and prospects of accounting and control science development]. *Scientific Collection «InterConf»*, 150, 64-70. Retrieved from <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/2947> [in Ukrainian].
2. Bodnar, O. (2021). Vnutrishnohospodarskyi kontrol yakosti silskohospodarskoi produktsii [On-farm quality control of agricultural products]. *Ekonomika ta suspilstvo - Economy and society*, 26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-007.2/2021-26-67> [in Ukrainian].
3. Voronko, R. M., Redchenko, K. I., & Burdyk, O. Yu. (2023). Rol vnutrishnoho kontroliu v systemi upravlinnia torhovelnyim pidpriemstvom. [The role of internal control in the management system of a trading enterprise]. *Pidpriemnytstvo i torhivlia - Entrepreneurship and trade*, 35, 11-20. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2023-35-02> [in Ukrainian].
4. Zahorodnii, A., & Partyn, H. (2023). Vnutrishnohospodarska asymetriia oblikovo-analitychnoi informatsii. [Intra-economic asymmetry of accounting and analytical information]. *Naukovi perspektyvy - Scientific perspectives*, 8 (38), 309-321. DOI: [10.52058/2708-7530-2023-8\(38\)-309-321](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8(38)-309-321) [in Ukrainian].
5. Kozachenko, A. Yu. (2021). Istorychni etapy stanovlennia i rozvytku vnutrishnohospodarskoho kontroliu [Historical stages of formation and development of internal control]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: «Ekonomichni nauky» - Bulletin of Khmelnytsky National University. Series: "Economic Sciences"*, 4, 14-20. DOI: <https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2021-296-4-2> [in Ukrainian].
6. Marhasova, V., & Vdovenko, N. (2023). Evoliutsiia naukovykh pohliadiv na oblik vytrat i kontrol sobivartosti produktsii roslynnytstva. [Evolution of scientific views on cost accounting and control of the cost of crop products]. *Aktualni pytannia u suchasni nauki - Current issues in modern science*, 1(7), 69-79. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-1\(7\)-69-79](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-1(7)-69-79) [in Ukrainian].
7. Mishchenko, T. M., & Kraievskyi, V. M. (2024). Tsilisna systema kontroliu korporatyvnoho subiekta hospodariuvannia ta yii strukturni elementy [Integral control system of a corporate entity and its structural elements]. *Ukrainskyi ekonomichnyi chasopys - The Ukrainian Economic Journal*, 5, 87-94. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-5-16> [in Ukrainian].
8. Polova, O. (2024). Orhanizatsiia i metodyka vnutrishnoho kontroliu obliku vytrat u bdzhilnytstvi [Organization and methodology of internal control of cost accounting in beekeeping]. *Naukovi perspektyvy - Scientific perspectives*, 7(49), 813-823. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-7\(49\)-813-824](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-7(49)-813-824) [in Ukrainian].
9. Cherkashyna, T. V., & Ivannikova, O. V. (2021). Bukhhaltertskyi oblik yak osnovna skladova systemy vnutrishnoho kontroliu na pidpriemstvi: problemni aspekty ta napriamky vyrishennia [Accounting as the main component of the internal control system at the enterprise: problematic aspects and directions of solution]. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu - Scientific Bulletin of Odesa National Economic University*, 7-8 (284-285), 156-165. DOI: [10.32680/2409-9260-2021-7-8-284-285-156-165](https://doi.org/10.32680/2409-9260-2021-7-8-284-285-156-165) [in Ukrainian].
10. Yarova, A. L., & Boiko, D. O. (2022). Pryntsypy zdiisnennia vnutrishnohospodarskoho kontroliu na pidpriemstvi [Types of internal economic control in the agricultural sector]. *Zbirka naukovykh prats do Vseukrainskoi naukovo-praktychnii konferentsii «Aktualni pytannia suchasnoi nauky ta osvity» (18-19 travnia 2022 roku, Sloviansk) - Collection of scientific papers for the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference 'Topical Issues of Modern Science and Education' (18-19 May 2022, Sloviansk)*. Sloviansk, Donbas State Pedagogical University, (Issue No. 8, pp. 56-64). Retrieved from https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/2022/07_jul/17/03/Актуальні%20питання%20сучасної%20науки%20та%20освіти%208%20_2022_.pdf [in Ukrainian].